

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

27. maj 2004 *

I sag C-285/02,

angående en anmodning, som Verwaltungsgericht Minden (Tyskland) i medfør af artikel 234 EF har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag,

Edeltraud Elsner-Lakeberg

mod

Land Nordrhein-Westfalen,

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 141 EF og af Rådets direktiv 75/117/EØF af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45, s. 19),

* Processprog: tysk.

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, P. Jann (refererende dommer), og dommerne A. La Pergola, S. von Bahr, R. Silva de Lapuerta og K. Lenaerts,

generaladvokat: F.G. Jacobs
justitssekretær: R. Grass,

efter at der er indgivet skriftlige indlæg af:

- E. Elsner-Lakeberg ved Rechtsanwalt H. Bubenzer

- Land Nordrhein-Westfalen ved A. Machwirth, som befuldmægtiget

- den tyske regering ved M. Lumma, som befuldmægtiget

- Kommissionen for De Europæiske Fælleskaber ved N. Yerrell og H. Kreppel, som befuldmægtigede,

på grundlag af den refererende dommers rapport,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 16. oktober 2003,

afsagt følgende

Dom

- 1 Ved kendelse af 26. juli 2002, indgået til Domstolen den 2. august 2002, har Verwaltungsgericht Minden i medfør af artikel 234 EF forelagt et præjudicielt spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 141 EF og af Rådets direktiv 75/117/EØF af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder (EFT L 45, s. 19).

- 2 Spørgsmålet er rejst i en retssag, der føres mellem Edeltraud Elsner-Lakeberg og dennes arbejdsgiver, Land Nordrhein-Westfalen, idet der er strid om et af Edeltraud Elsner-Lakeberg fremsat krav om godtgørelse for overarbejde.

Relevante retsfor skrifter

Fællesskabsbestemmelser

- 3 Artikel 1 i direktiv 75/117 bestemmer:

»Det i artikel 119 i traktaten omhandlede princip om lige løn til mænd og kvinder, i det følgende benævnt »ligelønsprincippet«, indebærer, at for samme arbejde eller for arbejde, som tillægges samme værdi, afskaffes enhver forskelsbehandling med hensyn til køn for så vidt angår alle lønelementer og lønvilkår.

[...]«

Nationale bestemmelser

- 4 I medfør af § 78 i Beamtengesetz für das Land Nordrhein-Westfalen (lov om tjenestemænds stilling i delstaten Nordrhein-Westfalen) i den version, som blev offentliggjort den 1. maj 1981 (GV NRW, s. 234), er tjenestemænd forpligtet til at arbejde over, når arbejdet kræver det. Hvis overarbejdet overstiger fem timer pr. kalendermåned, skal tjenestemanden indrømmes en kompenserende hvileperiode, som svarer til samtlige overarbejdstimer. Når bevilling af den kompenserende hvileperiode ikke er foreneligt med tjenesten, kan visse tjenestemænd aflønnes for deres overarbejde.

- 5 § 5, stk. 2, 1. pkt., i Verordnung über die Gewährung von Mehrarbeitsvergütung für Beamte (bekendtgørelse om overarbejdsbetaling til tjenestemænd) af 13. marts 1992 (BGBl. 1992 I, s. 528), som ændret den 3. december 1998 (BGBl. 1998 I, s. 3494), bestemmer, at når overarbejde udføres i form af undervisning, svarer tre undervisningstimer til fem timer.

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 6 Edeltraud Elsner-Lakeberg er tjenestemand og deltidsansat lærer på et gymnasium i Land Nordrhein-Westfalen. Fuldtidsansatte lærere underviser 24,5 timer om ugen, hvilket svarer til 98 timer pr. måned, hvis man går ud fra, at en måned i gennemsnit har 4 uger, hvorimod Edeltraud Elsner-Lakeberg underviser 15 timer om ugen, hvilket svarer til 60 timer pr. måned.
- 7 I december 1999 beløb Edeltraud Elsner-Lakebergs overarbejde sig til 2,5 undervisningstimer. Hendes krav om at få løn for disse timer er blevet afvist med den begrundelse, at det af gældende ret følger, at overarbejdstimer, som udføres af en tjenestemandsansat lærer, kun godtgøres, hvis overarbejdet overstiger 3 timer pr. måned. Hun modtog følgelig ikke godtgørelse for sine 2,5 timers overarbejde.
- 8 En administrativ klage gav ikke noget resultat, hvorfor Edeltraud Elsner-Lakeberg anlagde sag ved Verwaltungsgericht Minden.

- 9 Da Verwaltungsgerichtshof Minden fandt, at en fortolkning af fællesskabsretten var nødvendig for at afgøre tvisten, har den udsat sagen og forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

»Er det foreneligt med artikel 141 EF, sammenholdt med direktiv 75/117, at deltidsansatte — i lighed med fuldtidsansatte — lærere (m/k) med status af tjenestemænd i delstaten Nordrhein-Westfalen ikke får godtgørelse for overarbejde, såfremt overarbejdet ikke overstiger tre undervisningstimer pr. kalendermåned?«

Om det præjudicielle spørgsmål

- 10 Den nationale ret ønsker i det væsentlige oplyst, om artikel 141 EF og artikel 1 i direktiv 75/117 skal fortolkes således, at disse artikler er til hinder for nationale bestemmelser, hvorefter deltidsansatte lærere — i lighed med fuldtidsansatte — ikke får godtgørelse for overarbejde, såfremt overarbejdet ikke overstiger tre undervisningstimer pr. kalendermåned.
- 11 Delstaten Nordrhein-Westfalen og den tyske regering har gjort gældende, at deltidsansatte lærere behandles på helt samme måde som fuldtidsansatte. Alle lærere har ret til at få godtgørelse for overarbejde, der overstiger tre timer. I så fald

bliver overarbejdstimerne godtgjort på præcis samme måde. Ligelønsprincippet er sikret i forhold til både den almindelige arbejdstid og overarbejdstiden.

- 12 I denne forbindelse skal det bemærkes, at princippet om lige løn til mænd og kvinder som fastsat i artikel 141 EF og artikel 1 i direktiv 75/117 ifølge fast retspraksis indebærer, at der ikke må ske nogen forskelsbehandling på grundlag af køn for så vidt angår alle lønelementer eller lønvilkår for samme arbejde eller for arbejder, som tillægges samme værdi, medmindre forskelsbehandlingen kan begrundes ud fra hensyn, som mangler enhver tilknytning til et bestemt køn, eller den er nødvendig til nå det forfulgte mål (jf. navnlig dom af 30.3.2000, sag C-236/98, JämO, Sml. I, s. 2189, præmis 36, og af 26.6.2001, sag C-381/99, Brunnhofer, Sml. I, s. 4961, præmis 27 og 28).

- 13 Hvad angår deltidsansatte har Domstolen fastslået, at medlemmerne af den gruppe, det være sig mænd eller kvinder, der stilles dårligere, har ret til at være omfattet af samme regler som de øvrige arbejdstagere i forhold til arbejdstidens udstrækning (dom af 27.6.1990, sag C-33/89, Kowalska, Sml. I, s. 2591, præmis 19).

- 14 For så vidt angår begrebet »løn« i artikel 141 EF og i direktivets artikel 1 omfatter det ifølge en også fast retspraksis samtlige aktuelle eller fremtidige ydelser, som arbejdstageren som følge af arbejdsforholdet modtager fra arbejdsgiveren, eventuelt indirekte, i penge eller naturalier (jf. navnlig dom af 17.5.1990, sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889, præmis 12, og Brunnhofer-dommen, præmis 33).

- 15 Det fremgår endvidere af retspraksis, at med hensyn til måden, hvorpå det skal efterprøves, om ligelønsprincippet er overholdt under en sammenligning af lønnen for de berørte arbejdstagere, er en virkelig gennemskuelighed, der gør det muligt at udøve en effektiv kontrol, kun garanteret, såfremt det nævnte princip gælder for hver enkelt del af den løn, mænd og kvinder modtager, idet det er udelukket at foretage en samlet vurdering af de ydelser, de berørte arbejdstagere modtager (jf. Barber-dommen, præmis 34 og 35, samt Brunnhofer-dommen, præmis 35). Lønnen for den almindelige arbejdstid og lønnen for overarbejde skal således vurderes hver for sig.
- 16 I tvisten i hovedsagen udgør overarbejdsbetalingen en lønfordel, som delstaten Nordrhein-Westfalen udbetaler til de omhandlede lærer på grund af deres ansættelsesforhold.
- 17 Uanset denne godtgørelsesordning for så vidt forekommer at være i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet, som såvel fuldtidsansatte som deltidsansatte først har ret til overarbejdsbetaling efter 3 overarbejdstimer, skal det påpeges, at 3 overarbejdstimer udgør en større belastning for en deltidsansat end for en fuldtidsansat. Hvis en fuldtidsansat skal arbejde 3 timer mere end sine månedlige 98 timer, er det nemlig en stigning på ca. 3% for at modtage overarbejdsbetaling, hvorimod det for en deltidsansat, der skal arbejde 3 timer mere end sine månedlige 60 timer, er en stigning på ca. 5%. Eftersom det antal overarbejdstimer, som giver ret til overarbejdsbetaling, ikke reduceres proportionelt i forhold til de deltidsansatte læreres arbejdstid, er der tale om forskelsbehandling af disse lærere i forhold til fuldtidsansatte lærere hvad angår overarbejdsbetaling.

- 18 Det tilkommer den nationale ret at tage stilling til dels, hvorvidt den forskelsbehandling, som er en konsekvens af den omtvistede lovgivning, påvirker væsentligt flere kvinder end mænd, dels hvorvidt denne forskelsbehandling tjener til at opfylde et mål, som mangler enhver tilknytning til et bestemt køn, og er nødvendig til opnåelse af det efterstræbte mål.
- 19 Under disse omstændigheder skal det præjudicielle spørgsmål besvares med, at artikel 141 EF og artikel 1 i direktiv 75/117 skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale bestemmelser, hvorefter deltidsansatte — i lighed med fuldtidsansatte — lærere ikke får godtgørelse for overarbejde, såfremt overarbejdet ikke overstiger tre undervisningstimer pr. kalendermåned, hvis denne forskelsbehandling påvirker et væsentligt større antal kvinder end mænd, og hvis en sådan forskelsbehandling ikke tjener til at opfylde et mål, som mangler enhver tilknytning til et bestemt køn, eller ikke er nødvendig til opnåelse af det efterstræbte mål.

Sagens omkostninger

- 20 De udgifter, der er afholdt af den tyske regering og af Kommissionen, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke erstattes. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

vedrørende de spørgsmål, der er forelagt af Verwaltungsgericht Minden ved kendelse af 26. juli 2002, for ret:

Artikel 141 EF og artikel 1 i Rådets direktiv 75/117/EØF af 10. februar 1975 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger om gennemførelse af princippet om lige løn til mænd og kvinder skal fortolkes således, at de er til hinder for nationale bestemmelser, hvorefter deltidsansatte — i lighed med fuldtidsansatte — lærere ikke får godtgørelse for overarbejde, såfremt overarbejdet ikke overstiger tre undervisningstimer pr. kalendermåned, hvis denne forskelsbehandling påvirker et væsentligt større antal kvinder end mænd, og hvis en sådan forskelsbehandling ikke tjener til at opfylde et mål, som mangler enhver tilknytning til et bestemt køn, eller ikke er nødvendig til opnåelse af det efterstræbte mål.

Jann

La Pergola

von Bahr

Silva de Lapuerta

Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 27. maj 2004.

R. Grass

P. Jann

Justitssekretær

Formand for Første Afdeling